

Түркияның банктерді
сауықтыру және стресс-
активтерді басқару тәжірибесі.
SDIF қызметі.

ПРОБЛЕМАЛЫҚ КРЕДИТТЕР ҚОРИ
САТЫП АЛУ. БАСҚАРУ. САТУ.

I. Түркиядағы дағдарыс

1980-жылдардың басынан бастап Түркия инфляцияның және мемлекеттік қарыздың өсуін, сондай-ақ тиімсіз экономикалық саясат пен қаржылық тәртіптің болмауына байланысты қаржылық тұрақсыздықты бастан өткерді.

Жоғары жалақыға сұраныстың артуы және мемлекеттік шығындардың ұлғаюы бюджеттік теңгерімсіздікке және инфляция қарқынының жеделдеуіне әкелді. Сонымен қатар, пайыздық мөлшерлемелерді ырықтандыру мемлекеттік бюджеттің тапшылығын жабу үшін шығыстардың көбеюіне себеп болды.

1990-жылдары Түркия бірнеше капитал кету толқындарын бастан өткерді - 1991 жылы Парсы шығанағындағы соғыстан кейін және 1994 жылы халықаралық нарықтарда Түркияның несие рейтингінің төмендеуі нәтижесінде. Бұл терең, бірақ қысқа мерзімді рецессияға әкелді - келесі жылы капитал ағыны қалпына келіп, Түркия экономикасы тез қалпына келді.

Алайда, Шығыс Азиядағы дағдарыстан кейін шетелдік капитал ағыны қайтадан баяулай бастады. Экономикалық белсенділіктің төмендеуі, сондай-ақ Ресейдегі дағдарыс пен 1999 жылы Түркияның өнеркәсіптік орталығында болған жойқын жер сілкінісінің салдары елді қайтадан рецессияға ұшыратты.

Бұл 2000-2001 жылдары ауыр қаржы-экономикалық дағдарыстың басталуына әкелді.

2000 жылдың қарашасында халықаралық банктер Түркия экономикасының жай-күйіне қатысты алаңдаушылықтарға байланысты түрік банктеріне арналған банкаралық несиелік желілерін жаба бастады. Жағдай Халықаралық валюта қорының (ХВҚ) көмек бағдарламасы жарияланғаннан кейін тұрақтанды, бірақ 2001 жылдың ақпанында президент пен премьер-министр арасындағы шиеленіс жаңа, әлдеқайда ауыр дағдарысты туғызды.

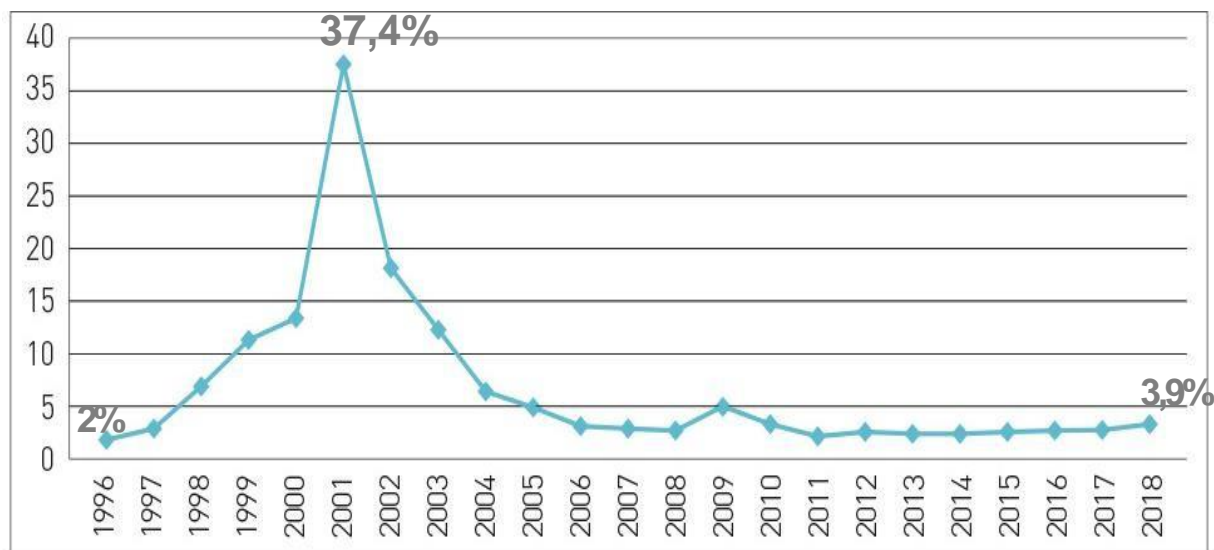
Банк секторында да ауыр проблемалар пайда болды. Жүйеде төрт мемлекеттік банк басым болды, олардың үлесіне барлық банк активтерінің 40%-ы тиесілі. Сонымен бірге, жеке банктер әлсіз және шашыраңқы болды, олардың көпшілігі ірі қаржы-өнеркәсіп топтарының құрамында болған. Проблемалық несиелердің деңгейі күрт өсіп, жалпы несие көлемінің 37,4%-на жетті.

I. Түркиядағы дағдарыс

Корпоративтік сектор да күрделі қиындықтарға тап болды: экономиканың барлық салаларында іскерлік белсенділік пен табыстың күрт төмендеуі байқалды. Үкімет проблемалық несиелерді қайта құрылымдау мәселесін банктердің өз еркіне қалдыру туралы шешім қабылдағанына қарамастан, қайта құрылымдау процесін ынталандыру үшін екі мемлекеттік бастама жүзеге асырылды.

Банктерді проблемалық несиелерді қайта құрылымдауға ынталандыру мақсатында «Стамбұл тәсілі» деп аталатын жартылай ресми процедура енгізілді. Бұл тәсіл Азияда кеңінен қолданылатын Лондон моделіне негізделген және коммерциялық банктерді, қаржылық делдалдарды және мемлекеттік банктерді қамтыды. Тәсілдің мәні - несиелерді қайта құрылымдау шарттарын реттейтін шеңберлік келісімдер жасау болды. Қайта құрылымдау процесіне қатысушылар үшін (банктер де, қарыз алушылар да) салықтардан, алымдардан және төлемдерден босатылу түрінде ынталандыру шаралары қолданылды. Стамбұл тәсілі 2002 жылдың маусымынан 2005 жылдың маусымына дейін әрекет етті. Осы кезеңде 322 компанияның қарызы 6 миллиард АҚШ долларынан астам сомада қайта құрылымдалды. Сонымен қатар, бес активтерді басқару компаниясы құрылды (олардың көбісі тәжірибелі шетелдік серіктестермен бірлесіп басқарылды). Бұл компаниялар да салықтық жеңілдіктерге ие болды.

Түркия банктік секторындағы жұмыс істемейтін несиелер деңгейінің динамикасы, %

Дереккөз: Түркия банктер қауымдастығы

II. SDIF қызметі

Түркияда депозиттерді сақтандыру алғаш рет 1933 жылы енгізілгенімен, Депозиттерді сақтандыру қоры (SDIF) тек 1983 жылы құрылды. 1994 жылы Қордың функциялары кеңейтіліп, SDIF-ке банктерді реттеу міндеті жүктелді. Алайда SDIF-тің акционерлерді шеттету және банктерді тарату бойынша толық құзыреті болмағандықтан, Қордың рөлі банктерге өтімділік ұсынумен шектелді.

1999 жылы банк қызметін реттеу туралы жаңа заң қабылданып, Қордың мандаты айтарлықтай күшейтілді. SDIF депозиттерді кепілдендіру және банктерді реттеу бойынша өкілеттіктерін сақтап қалды. Сонымен қатар, банктерге өтімділік ұсыну функциясы Түркия Орталық банкіне берілді. SDIF Орталық банктің басқаруынан шығарылып, банктік қадағалау агенттігіне өтті, бұл екі ұйымның рөлдерін нақты ажыратуға мүмкіндік берді. SDIF сондай-ақ, жыл сайынғы тәуелсіз аудиттің міндетті субъектісіне айналды. Банктік қадағалау агенттігі жүргізген аудиттің нәтижелері ашық түрде жарияланып, Қордың мандатын іске асыру бойынша қабылданған шаралар Министрлер кеңесіне ұсынылып отырды.

Қабылданған жаңа заңға сәйкес, SDIF активтері "мемлекеттік дебиторлық берешек" ретінде белгіленді. Осылайша, олар "Мемлекеттік дебиторлық берешекті өндіріп алу тәртібі" заңына бағынатын болды. Бұл Қорға қарыз алушының активтерін бұғаттау және сату құқығын берді, мейлі олар негізгі борышты қамтамасыз ету үшін кепілге қойылған болсын немесе әкімшілік не азаматтық іс жүргізу аясында қарастырылсын. Осы механизм берешекті өндіріп алу мерзімін едәуір қысқартты.

Қаржыландыру. SDIF Түркия Орталық банкі Қазынашылығынан алынған заемдар (ақша қаражаты және/немесе бағалы қағаздар), сондай-ақ өз қаражаты есебінен қаржыландырылды. Сонымен қатар, SDIF банктерден сақтандыру жарналарын алдын ала төлеуді талап ету құқығына ие болды, бірақ ол алдыңғы жылы төленген сомадан аспауы тиіс еді.

II. SDIF қызметі

2005 жылы SDIF тәуелсіз автономды агенттікке айналды. Қор туралы ережелердің көпшілігі өзгеріссіз қалса да, банк қызметі туралы жаңа заң келесі қосымша ережелерді енгізді:

- Төлем қабілетсіз банктерді реттеу мерзімін тоғыз аймен шектеу және оны үш айға ұзарту мүмкіндігі;
- Қордың директорлар кеңесін құру (жеті мүшеден тұрады, оларды Министрлер кеңесі тағайындайды);
- Банктік қадағалау агенттігі мен SDIF арасындағы өзара әрекеттесу және ақпарат алмасу механизмдерін кеңейту, сондай-ақ қаржы жүйесінің тұрақтылығы мен дамуын қамтамасыз ететін мемлекеттік органдармен тығыз ынтымақтастық орнату.

SDIF қызметінің бастапқы кезеңіндегі мәселелер:

- Төмен өтімді банктер мен уытты активтердің көп болуы;
- Қайталама активтер нарығының болмауы және капитал нарығының дамымауы;
- Барлық актив түрлерін басқарудың тиімді және іс жүзінде қолданылатын әдістерінің жоқтығы;
- Банктерді қайта құрылымдау және сауықтыру тәжірибесінің болмауы.

Бұл мәселелерді шешу үшін Дүниежүзілік банктің қолдауымен SDIF институционалдық нығайту бағдарламасын әзірлеп, іске қосты. Бағдарлама аясында банктерді реттеу, активтерді басқару және депозиттерді кепілдендіру мен сақтандыру функциялары нақты ажыратылған тиімді ұйымдық құрылым енгізілді. Құқықтық қолдау, кадр мәселелері және ақпараттық технологиялар сияқты көмекші функциялар қарастырылды. Қор банктерді сауықтыру және активтерді сату бойынша нақты мақсатты көрсеткіштерді белгіледі, олардың жетістікке жету мерзімдерімен бірге. Сонымен қатар, орталықтандырылған басқару-ақпараттық жүйесі енгізіліп, бұл Қордың басшылығына және директорлар кеңесіне банктерді реттеу және активтерді басқару саласындағы мақсаттарға жету процесін тиімді бақылауға мүмкіндік берді.

III. Активтерді басқару және іске асыру

SDIF басқаруына үш түрлі активтер берілді: банктердің жарғылық капиталындағы үлестер, проблемалық несиелер (оның ішінде акционерлердің міндеттемелері, олар банктік реттеу талаптарын бұзудың нәтижесінде туындаған) және әртүрлі банктік активтер (еншілес компанияларды қоса алғанда).

Банктер. 1997-1999 жылдар аралығында Қордың бақылауында үш банк болды. 1999 жылдың желтоқсанында банк туралы заңға түзетулер енгізілгеннен кейін, SDIF төлем қабілетсіз бес банкті реттеу қызметін бастады, ал тағы бір банк таратылды. Келесі екі жыл ішінде SDIF басқаруына тағы 11 банк өтті, нәтижесінде Қордың қарамағындағы банктердің жалпы саны 20-ға жетті, бұл бүкіл банктік сектордың шамамен 20%-ын құрады.

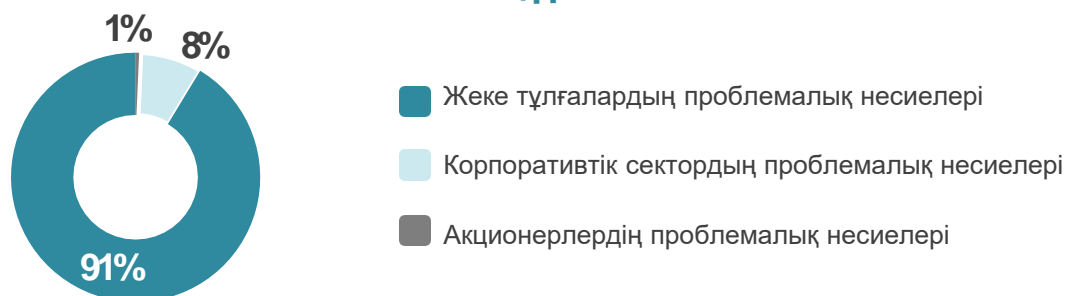
Осы 20 банктің бесеуі кейіннен SDIF тарапынан үш түрік қаржы тобына және екі шетелдік банкке 350 миллион АҚШ долларына сатылды. Қалған банктер басқа банктермен біріктірілді немесе таратылды.

Жалпы алғанда, SDIF банктерді реттеу қызметі 2006 жылдың соңына қарай Қорға 1 миллиард АҚШ долларынан астам кіріс әкелді.

Жұмыс істемейтін несиелер. Банктерді қайта капиталдандыру аясында Қордың басқаруына жалпы баланстық құны шамамен 5 миллиард АҚШ долларын құрайтын 200 000-нан астам проблемалық несиелер берілді. Бұл несиелердің 91%-ы жеке тұлғалардың несиелерінен тұрды. Қалған бөлігі корпоративтік несиелер мен банктердің акционерлеріне берілген дебиторлық қарыздардан құралды.

Дереккөз: SDIF және Дүниежүзілік банк

SDIF проблемалық несиелер портфелінің құрылымы

III. Активтерді басқару және іске асыру

Қорға берілген активтерді басқару несиелерді қайта құрылымдау (өз бетінше немесе Стамбұл тәсілі аясында), ынтымақтасудан бас тартқан қарыз алушыларға қатысты қарызды өндіріп алу рәсімдерін жүргізу, сондай-ақ портфельдерді сату арқылы жүзеге асырылды. Банк қызметі туралы заңдарға енгізілген түзетулер (мажоритарлық акционерлердің қаражатты орынсыз пайдаланғаны үшін жауапкершілігіне қатысты) және мемлекеттік дебиторлық берешек туралы заң қарызды өндіріп алу процесін едәуір жеңілдетті. Заңнамаға сәйкес, акционерлердің мерзімі өткен берешегі қайта құрылымдауға немесе сатуға жатпады. Оның орнына тек қана негізгі соманы емес, сонымен қатар пайыздарды, айыппұлдар мен комиссияларды төлеуді қарастыратын ұзақ мерзімді келісімдер жасалды.

SDIF-тің кепілдікпен қамтамасыз етілмеген активтерді тәркілеу құқығы ынтымақтастыққа ынталандырушы құрал ғана емес, сондай-ақ төлем көзіне айналды.

Қор проблемалық несиелерді іске асыру бойынша үш процесс өткізді. 2003 жылдың желтоқсанында өткен алғашқы процесс сәтсіз аяқталды - әлеуетті сатып алушылардың ешқайсысы SDIF-тің бастапқы бағасына сәйкес ұсыныс жасамады. Осыдан кейін Қор нарықтық тетікке негізделген активтердің әділ құнын анықтау үшін өзінің бағалау әдістемесін әзірледі. Нәтижесінде, акционерлердің берешегін қоспағанда, проблемалық несиелер портфелі екі траншпен сатылды.

2006 жылдың соңына қарай SDIF 10,6 миллиард АҚШ доллары көлемінде қайтарымдылықты қамтамасыз етті, оның 91%-ы акционерлердің проблемалық несиелерін басқару есебінен алынды.

Басқа активтер. Басқа активтерді іске асыру Қорға 1 миллиард АҚШ долларын алып келді, оның ішінде 465 миллион АҚШ доллары жылжымайтын мүліктің 5000-ға жуық объектісін сатудан, ал 593 миллион АҚШ доллары еншілес компанияларды сатудан түсті.

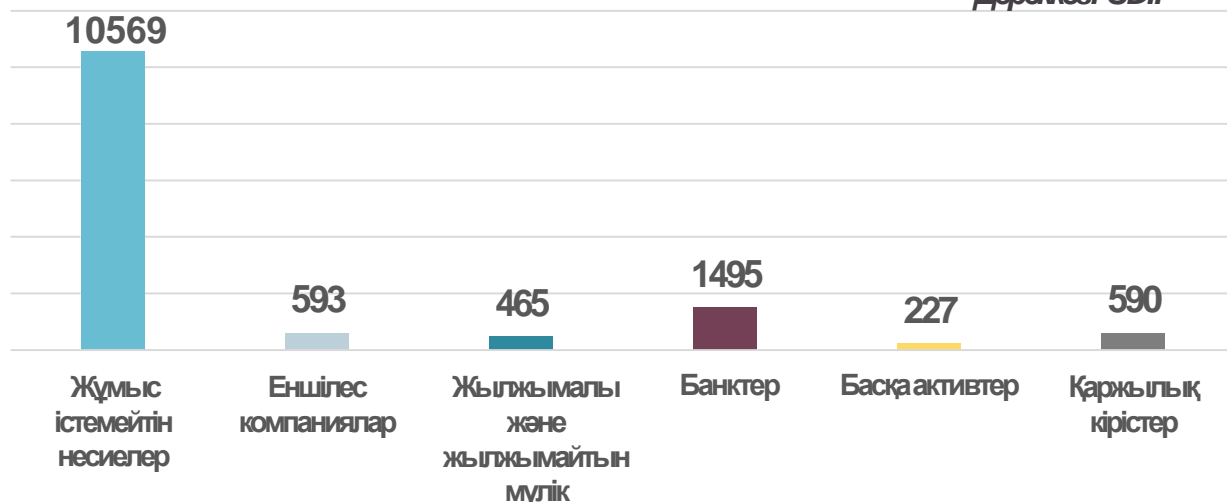
IV. Қорытындылар

2006 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша SDIF банктерді сауықтыру және проблемалық активтерді басқару мен іске асыру жөніндегі қызмет нәтижесінде **14 миллиард АҚШ доллары** көлемінде қайтарымдылықты қамтамасыз етті.

Оның ішінде 6,5 миллиард АҚШ доллары Қазынашылық алдындағы берешекті өтеуге бағытталды (жалпы 17 миллиард АҚШ доллары қарыз алынған), ал 2 миллиард АҚШ доллары Орталық банкке аударылды.

SDIF-тің банктерді сауықтыру, активтерді басқару және іске асыру нәтижесінде алған қаражат көлемі, млн АҚШ доллары

Дереккөз: SDIF

*Материал дайындаған:
«Проблемалық кредиттер қоры» АҚ Корпоративтік даму департаменті.*

*Дереккөздер:
Дүниежүзілік банк пен SDIF зерттеу есептері мен жарияланымдары.*

